

Gönderim Tarihi: 03.09.2019

Kabul Tarihi: 19.09.2019

**MUNGAN'IN İKİ ANLATISINDA YAZINSAL ESİNLENMENİN VE
YARATMANIN ÖZNESİ OLARAK MARDİN: GÜNDELİĞİN
AYRINTILARINDAKİ İÇERİK**

**Mardin as the Subject of Literary Inspiration and Creation in Two Narrations
of Mungan: The Content in Details of Daily**

Ahmet YILMAZ

Doç.Dr. Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat
Fakültesi Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü
ahmetyilmaz@cumhuriyet.edu.tr

ORCID ID: 0000-0002-7106-2343

Mehmet ALKAN

Dr.Öğretim Üyesi, Kafkas Üniversitesi,
Fen-Edebiyat Fakültesi, Mütercim-Tercümanlık Bölümü/
almetkan@yahoo.fr

ORCID ID: 0000-0001-8579-1654

Çalışmanın Türü: Araştırma

Öz

Murathan Mungan Paranın Cinleri (1997) ile Harita Metod Defteri (2015) adlı iki yaşam öyküsel yapıtında hem kendi çocukluğunu hem de yetmişli yılların Mardin'ini anlatır. Kendi çocukluğu bir bakıma yazarlığının ve yapıtının da köklerinin saklandığı yer olarak karşımızdadır. Mardin ise derin bir tarihsel arka planın, önemli bir sosyokültürel fotoğrafın konusudur. Bu fotoğraf gerçek olmanın ötesinde günümüz gözüyle nostaljik sayılabilecek türdendir ve hemen bütün renklerini Mardin'den almaktadır. Mardin'de geçen zamana özel bir dikkatle odaklanmış görünen Mungan, şehir-insan, şehir-gelenek, şehir-kültür, şehir-toplum bağlamında ciddi bilgiler aktarır. Tüm bu bilgilerin birincil özelliği Mungan'ın algısıyla biçimlenmiş olmalarıdır. Bir diğer özelliği ise Mardin şehrinin gündelik sosyokültürel detaylarını ustalıkla aktarmasıdır. İçerik bakımından son derece zengin olan bu iki kitap hem esin ve yaratmanın serüveni hem de bir çeşit tarihsel belge niteliğindedir.

Anahtar Sözcükler: Murathan Mungan, Mardin, bellek, Paranın Cinleri, Harita Metod Defteri, Yazınsal esinlenme.

Abstract

In his two biographical stories, The Ginn of Money (1997) and Checkered Notebook (2015), Murathan Mungan describes his own childhood as well as Mardin of the seventies. The place where the roots of his authorship and his work are concealed in a sense is his own childhood. Mardin, however, is the subject of a profound historical context and a significant photograph of socio-culture. Not only is this picture genuine, but in today's eyes it can be deemed nostalgic, and nearly all colors come from Mardin. Mungan, who seems to be focusing on time in Mardin, conveys invaluable information about city-people, city-tradition, city-culture, and city-society. The primary feature of all this information is that it is shaped by the perception of Mungan. Another characteristic is that its skillful transfer of daily socio-cultural details of city of Mardin. These two books, highly rich in content, are

both an inspirational and creative adventure as well as a sort of historical document.

Keywords: *Murathan Mungan, Memory, Ginn of Money, Checkered Notebook, Mardin, Literary inspiration.*

1. GİRİŞ

Mungan, *Paranın Cinleri* ile *Harita Metod Defteri* adlı anlatılarında sadece kendi geçmişini, geride bıraktıklarını değil aynı zamanda Mardin'in tüm sosyokültürel mirasını gözden geçirir. Kendi kişisel oluşum süreci için ortaya koyduğu duygusal, titiz, güçlü ve taraflı yaklaşımın yanı sıra Mardin için bir çeşit sosyokültürel çalışma ortaya koyar. Günlük türündeki anılarını topladığı her iki kitapta Mungan kendisiyle ilgili derin bir hesaplama başlatırken diğer yandan Mardin için geniş bir betimleme çalışmasına girişir. Kendi hikâyesi ile Mardin'ininkini büyük bir koşutluk içinde ele alır. Kendi hikâyesindeki miras ile şehrin hikayesindeki mirası yarıştırmaya, köklerin derinliğine vurgu yapar. Kendi babası İsmail Bey'in ezici olduğu kadar yakıcı gücü ile şehrin üzerindeki gökyüzünün ışığı ve güneşini eş tutar adeta. Anneleri Habibe ile Muazzez arasındaki derin fark üzerinden aktardığı çok sayıda çocukluk ve ilk gençlik anısından hareketle uzun yıllar kendisi kalabilmeyi başarmış bir şehrin birkaç on yılda yaşadığı çelişkili ve çarpık dönüşümünü hissettirir.

Bilindiği gibi her iki metin de öncelikle belleksel bir biyografik çalışma olmanın ötesinde yakın ulusal tarih üzerine önemli kültürel belge özelliğindedir. Bugünden çocukluğuna hızlı bir iniş yapan Mungan'ın çok sayıda kent, kişi, olay, mekân, zaman ve his üzerinden konuşurken en çok Mardin'de konaklaması, sosyokültürel kodlarına odaklanması nedensiz değildir. Bildiğimiz bir şey var: Mungan'ın iki önemli kişisel yolculuğunun var olduğu, bunlardan biri çocukluğuna, diğerinin ise Mardin'e olduğudur.

Kendi geçmişiyle yüzleşmek ve Mardin'i anlatmak kendi deyişiyle «yarasını sağaltacaktır» Mungan'ın. İlginç bir şekilde Mardin'in melodramı ile kişisel melodramı benzeşmektedir, anlatılmayı hak etmektedir ve sessizce bir köşede o büyük günü beklemektedir. Şehrin derin tarihinden geriye kalan ile kendi yakın aile bireylerinden geriye kalan mirasın yükü aynı ağırlıktadır.

Her iki yapıtta Mungan kendi çocukluk dönemi ile yapıtıma kaleme aldığı olgunluk dönemi arasında bir sarkaç gibi hareket eden bir bellek üzerinden gider. Bu bellekte bir yandan Mardin'in dünü ile bugünü arasındaki büyük başkalaşıma dikkat çekerken diğer yandan kendi yaşamını, özelini, sırlarını büyük bir cesaret ve içtenlikle ortaya döker. Kendi karmaşık ilişkiler ağı ile şehrin zengin sosyokültürel geçmişini

yarıştırıcısına kalabalık portreler galerisi ile şehrin çok kültürlü yapısını eşleştirir. Bu durum onun esinlenme ve yaratma serüveninin köklerini oluşturmaktadır.

2. ANILARIN ŞEHRİ YA DA ŞEHRİN RUHU

Söze “*Mardin’in en eski ailelerinden birinin çocuğuyum. Soyağacımız 1647’ye dayanıyor*” (Mungan, 2016: 10) diyerek başlar. Bu başlangıçtan hemen sonra adım adım fark ettiğimiz bir şey vardır: Mardin sadece Murathan Mungan’ın büyüdüğü şehir değil, aynı zamanda sekiz yüz yıllık çok köklü bir uygarlık merkezidir ve Mungan’ın bir sorunsalı da bunu anlatmaktır sanki. Bir yazar için bir şehrin önemi, bir yazarın kaleminden bir şehrin varabileceği yeni bir konum, içerik, boyut daha ilk satırlardan itibaren böylece kendini göstermeye başlar. Bu bakımdan Mungan’ın Mardin’e kazandırdığı yeni boyut kadar önemli bir şey daha var: Ruh. Bu ruh, her şeyden önce efsane ile gerçek arasında bir yerdedir ve yazarın diğer yapıtlarında daha da belirgin bir şekilde kendini hissettirecektir. Mardin üzerinden harekete geçen bu ruhun kökleri ta Mezopotamya’ya uzanır. Bu ruhta hüznün ile sevincin, düşüş ile yükselişin, yaşam ile ölümün, aydınlık ile karanlığın, tıpkı Yunan Moiraları örneğindeki gibi, bir karşıtlık içinde anlam kazandığını görürüz. Cinsiyetçi, etnik, sınıfsal, ideolojik, kültürel, sosyal, ırksal, dinsel türden her farklılığın aşıldığı yerdir Mardin ve Mungan için bir çeşit cennettir, uyum ve dinginlik simgesi geniş bir dünyadır. Bu ruh her taş özgül bir ağırlıkla, her binayı öznel bir konumla, her odayı özel bir pencereyle, her parkı özgür bir buluşmayla, her ovayı özgün bir ışıkla, her sokağı öznel bir tozla, her konuğu özerk bir selamla, her yabancıyı özlü bir duruşla, her sesi özlü bir yankı ile kuşatır. “*Birçok sanatçının eserlerinde kültürel açıdan beslendiği, kendi var oluşuna zemin hazırlayan ve yazınında kendisinden ayıramadığı*” (Uğurlu, 2007: 3). kentler bağlamında Mungan’ın anlatılarında doğup büyüdüğü Mardin’in tuttuğu yer önemli olmaktan öte yaşamsaldır. Tıpkı “*Dickens’in Londra’sı, Zola’nın Paris’i, Borges’in Buenos Aires’i, Dostoyevski’nin ve Nabokov’un St. Petersburg’u, Balzac, Hugo ve Zola’nın Paris’i, Dante’nin Floransa’sı, Durrell’in İskenderiye’si, Joyce’un Dublin’i, Kafka’nın Prag’ı, Auster’in New York’u, Ackroyd’un Londra’sı, kent özdeşleşmeleri arasında sayılabilir. Türk edebiyatında ise Sait Faik’in, Peyami Safa’nın, Mithat Cemal’in, Halide Edip’in, Ahmet Hamdi Tanpınar’ın ve Yusuf Atılgan’ın İstanbul’u; Yakup Kadri’nin, Nazlı Eray’ın ve Adalet Ağaoğlu’nun Ankara’sı; Samim Kocagöz’ün İzmir’i, Necati Cumalı’nın Urla’sı*» (Uğurlu, 2007: 3-4) gibi Mungan, Mardin’i «*kentin kendisiyle sınırlamaz, oyunlarında, hikâyelerinde Mezopotamya’nın geçmişine uzanır, şiirlerinde tarihsel, toplumsal ve politik olana yine bu*

coğrafya içinde yönelir. Mardin, Mungan'ın eserlerinde köklü aile yapısına, çocukluğuna, geleneğe, geçmişe, oradan da çerçeveyi daha da genişleterek Ortadoğu'nun sözlü kültür geleneğine yönelmesine neden olur.” (Uğurlu, 2007: 5).

Mungan'ın Mardin'den aldığı her hikâye heyecanlı bir masala evrilmeyen önce bu ruha dökülen bin bir ırmağın suyundan beslenir, bu ırmaklara tersinden akmaya kalkışır. Çocukluğa giden yolda bu ruh devamlı şekilde öznel ile nesnel, bireysel ile ortak olanı, sıradan ile sıradışıyı, kural ile sapmayı, suç ile cezayı, ışık ile karanlığı konu edinir. Mungan, içinden çıkıp geldiği güçlü toplumsal yapının geleneksel tarafını dile getirmede Mardin'in sosyokültürel zenginliğini ana malzeme yapar. Bu zenginlik belli toplumsal normlar etrafında gelişen olaylar, duygular ve durumlar ile somutlaşır. Mungan'ın Mardin ile kurduğu derin bağın sadece kökensel olmadığı, aynı zamanda duygusal, duygusal olduğu görülür. Yazar-şehir etkileşimi bakımından bu bağın içerik olarak doğru bir yorumlamayla tanıştırılması aslında çok da kolay değildir. Bununla birlikte yazarın Mardin'e ilişkin aktardığı hemen her ayrıntıda bazı yanlar öne çıkar. Mungan, Mardin'i derin bir saygı ifadesi ve kopmaz bir bağlılık göstergesi olarak ortaya koyar, şehirden belli bir üzüntünün yanı sıra derin bir borçluluk duygusuyla söz eder, şehri ölünceye dek süreceği belli olan bir bağlılık üzerinden konumlandırır ve şehri son yıllarda uğradığı mimari, kültürel, sosyal her türden yıkım ve yozlaşmaya rağmen yüceltir. Bu yüceltme olmadan Mardin'in Mungan'ın yapıtına konu olamayacağı kesindir ancak Mungan'ın esin olarak Mardin'e yöneliminin nedenleri ayrıca tartışılabilir.

Mardin'in yazarın bireysel oluşum serüveninin başladığı ve serpildiği yer olmasından başka yazarın olgunluk döneminde de önemli bir kaynak olmaya devam ettiği görülür. Aradan geçen bunca zamana rağmen şehrin her sokağını, yapılarını, insanlarını, olaylarını müthiş bir gözlem ve keskin bir bellek ile betimlerken yazarın ulaştığı bu olgunluğun izleri derinden hissedilir. Aktardığı her olay için temel ilke saygıdır. Kimseye haksızlık etmek istemediği bellidir. Adını andığı tüm -gerçek- kahramanlar henüz hayattaymış gibi zaman zaman eleştirel fakat her durumda tarafsız bir bakışla verilir. Yöresel bir alışkanlık olan kış gecesi oturmasındaymış gibi sıradan bile olsa her olayı derin bir heyecanla anlatır, dinleyicinin ilgisini daima canlı tutmak istercesine çarpıcı ayrıntılara başvurur, tekrara düşmemeye dikkat eder, olayı sıradanlıktan kurtarmak adına masalımsı öğeler ekleyerek her gerçeğe sonuna dek sadık kalıyormuş gibi yapar ve bu yolla hikâyesini kurmacanın kıyısına ulaştırır.

Mungan'ın Mardin'in her köşesinde belleğinde bu denli yer edecek türden hikâyecikler yaşayıp yaşamadığından emin olmak imkânsızdır. Şehrin sahip olduğunu bildiğimiz anlatı geleneği gerçeklik konusunda yeni bir soru ortaya koyar. Hemen her hikâyesinde bellek ve anlatım meraklısı insanı sarsacak en az bir ayrıntının varlığı, yazarın anlatısal genetiğinde Mardin'in baskın özelliğini ortaya koyar. Belli ki sıradan gündelik olayı yazıya konu yapan, geleneksel çatışmayı mitolojik boyuta taşıyan, zamanın ağır yükünü insanlığın yazgısıyla eşitleyen, kısaca ayrıntıya içerik kazandıran esas şey şehrin ruhani iklimi, sosyokültürel mirası, masalsi dokusudur aslında. Hikâyeden şehri çekip aldığımızda geriye bir şey kalmayacakmış hissi uyanır.

Şehirle anlam kazanan tüm bu hikâyelerin bir diğer önemli özelliği geçmişe yolculuğu, yani o günlere tekrar dönüşü keyifle ve kolaylıkla başarılmasıdır. Mungan ısrarla bu yolculuğu ve onu anlatmayı onarıcı, iyileştirici, sağaltıcı bulduğunu ifade eder. Bir diğer yerde de bunu bir çeşit hesaplaşma olarak gördüğünü söyler. Şehir ile insan arasındaki inşacı olduğu kadar sorunlu ilişkiyi bir ülkenin siyasal ve toplumsal tarihi üzerinden aktarırken bile her olayı kendi bireysel belleğinin dar süzgecinden tekrar tekrar geçirir. Bu süzgeç aynı zamanda Mungan'ın insan algısı ve anlayışının değişmezlerinin yanı sıra kendisini kuşatan insanlar ile kurduğu iletişim ve ilişkiler üzerine fikir verebilecek en önemli bir ölçektir. Mungan esinlenmesinin merkezine oturduğu şehir üzerinden yeni bir üst gerçekliğe ulaşır. Mardin artık öznedir ve Mungan kendisini bu öznenin geçmişi ile özdeş tutar, kendisini ona indirger, kendisini o şehrin sunduğu gökyüzünde var eder. Bu yanılla anlatılar bir şehrin bir dönemine ait güçlü, tutarlı, güvenilir bir tarihsel referans niteliğine de ulaşır.

Mungan'ın bireysel belleği asla kendi içinde devinen, kusurlu, engelli, kaprisli, trajik, saplantılı, sınırlı veya sanılabileceği gibi 'arızalı' değildir. Çok sayıda kırılma ve incinme içerse de Mungan'ın Mardin belleği köklü bir miras üzerinden harekete geçerek her durumda soyluluk, cesaret ve estetik temelli bir kaygı ile buluşur. Belli bir yerden sonra ise toplumun ortak belleğine eklenerek mitosa dönüşür. Bu yönüyle Mungan'ın Mardin üzerine söylediği her şey, onun kurmaca sevdası ve güçlü anlatım isteğinin etkisiyle olsa gerek, kuru bir tarih metni olmaktan çıkar ve her yönüyle önemli bir yazınsal metne dönüşür.

Mungan şehirlerin anlamının herkes için çok farklı olduğunu, şehrin uygarlık ve eğitim demek olduğunu bilerek konuşur. Günümüzün şehir kültürünün acınası durumunu, yapı estetiğinin açmazlarını, mekân anlayışının sığılığını kastedercesine, okuyucuya şöyle seslenir: "*Yaşadığın*

şehir seni biçimlendirir. Mesela Mardin'deki mimari, gözlerimi terbiye etti. Işığın gölgesini içime taşıdım. Belki sen şiirimi okurken o ışık ve gölgeyi görmezsin ama o şiiri var eden ışık ve gölge Mardin'den süzülmüştür.” (Aktaran Sibel Arna, 2012). Mungan'ın 'Mardin'den süzülmüştür' dediği 'ışık ve gölge' onun kişilik ve yazarlık serüveninin yapı taşıdır. Şehrin kendi hayatında oynadığı rol konusunda zaman zaman onu insanlaştırmaya varan özellikler atfeden Mungan, aralarındaki devamlı alış-verişin altını çizerek şöyle demektedir: “...bazı bölgelerden ancak birtakım insanlar çıkar. Ben her zaman kozmopolit zenginliği çok önemsedim. Mardin de çok kültürlüdür. Civar bölgelerinde Doğu Roma İmparatorluğu'ndan kalma kalıntılar var. İskender'in geçtiği bölgeden bahsediyoruz. Mardin gibi şehirlerde büyüyünce bir biçimde zaman duygusu da kazanmış oluyorsun. Çarpık kentleşmeyle büyüyen şimdiki çocukların ileride nasıl sanatçı, ressam, mimar, yazar olacaklarından şüphe ediyorum. Çünkü ses, renk ya da koku; ilk kayıtlarımız çok önemlidir.” (Aktaran Sibel Arna, 2012).

Aynı bağlamda, devamla: “Edip Cansever'in çok sevdiğim bir dizesi var: “Gökyüzü gibi bir şey bu çocukluk, nereye gitsen gitmiyor.” Bu anlamda Mardin benim çocukluk gökyüzüm. Yıldızları ilk saydığım yer, yıldızlarla birlikte uykuya daldığım yer. Bu kadar gökyüzüne yakın bir yerde oturmak, insanı kâinat konusunda daha dikkatli, daha duyarlı yapıyor. Bu nedenle kâinatın seslerini dinlemeye daha açık oldu kulaklarım. Ruhi arınmaya belki bu yüzden kıymet verdim. İçinde büyüdüğüm coğrafya hep çok sert, hep çok çetindi; bana dünyanın hiç kolay bir yer olmadığını erken öğretti. Bu size bir iç güç kazandırıyor. Hayatta çeşitli örselenmelerde o iç gücü size çok yardımcı oluyor. Ben Mardin'e her zaman aşkla bağlıyım. 50 yaşını geçmiş bir insan hâlâ memleketinden, ailesinden, köklerinden, babasından bahsederken gözleri nemlenebiliyorsa o hâlâ kalbini büyütememiş demektir. Aklın ne kadar büyürse büyüsün kalbin çocuk kalmasıdır, insanı sanatçı yapan.” (Aktaran Sibel Arna, 2012).

Yine aynı bağlamda Mungan'ın Mardin için düştüğü en özlü not bize şu nottur: “Ben orada doğdum, orada büyüdüm, orada öldüm.” (Mungan, 2016: 8) Bu notun devamı niteliğindeki bir başka not ise şudur: “Mardin'de beni en çok heyecanlandıran şey, sanırım tarihin elle tutulurluğu. Şehrin dokusunun ve mimarisinin, bir gizi imleyip sonra saklaması.” (Mungan, 2016: 9).

Bilineceği üzere, Mardin demek taş demektir. Mungan'ın uygarlık anlayışında önemli bir yer tuttuğu anlaşılabilir taş her şeyden önce tarihin yıkıcılığı karşısında mimarlığın estetik bütünlüğünü ve gücünü, uygarlığın uzun yürüyüşünü ve sabrını, insanlığın cesaretli serüvenini ve inadını,

sanatın zahmetli çabasını ve dönüştürücülüğünü, tarihin birincil tanıklığını ve hikâyesini ifade eder. Taş bu bağlamda mimarlığın gerçek kriteri olan zamanın da en güçlü kanıtıdır.

Mungan, Mardin'in taş ile o uzun ve karmaşık olduğu kadar keyifli ilişkisi konusunda şu notu düşer: “*Mardin’de taşın kullanımı çok önemlidir. Birbirine ‘Abbara’denilen karanlık tünellerle bağlanır sokaklar. Abbaraların çoğu evlerin altından geçer. Işıktan koparak birkaç metre yürürsünüz karanlığın içinde; yukarıda odalar, sofalar, hayatlar... Abbaradan çıktığınızda sokak bitmemiştir. Bir süre sonra yeniden karşınıza dikilir. (...) Birkaç ‘Kültür’ geçmiş Mardin’in üzerinden, hepsi de bir şeyler bırakıp gitmiş. Bunlar eklenmiş birbirine, birbirlerini tamamlayarak büyümüş şehir. (...) İmkânsızlığın şiddeti kadar, ütopyaların gücünü de o sert iklimden, o sarp kentin profilinden, taşların kunt dilinden almış olsam gerek.*” (Mungan, 2016: 18-19).

İnsan-şehir bağlamında sürekli bir genellemeye başvuran Mungan'ın Mardin ile bağı konusunda fikir verecek bir diğer ifadesinde ise her şehrin insana bir şeyler vermeye hazırlanırken önemli olanın insanın bundan ne kadar aldığına vurgu yapar. Burada Mungan'ın Ankara ve İstanbul'u Mardin'den çok sonra ve hep belli bir mesafe ile yazdığını hatırlatmak gerekir. Öğrencilik başta olmak üzere yazarın çok önemli anılarının mekânı olan Ankara ile başlangıçta öz annesinin ve sonradan kendisinin yaşadığı kent olan İstanbul'a ayırdığı yer ve atfettiği önem Mardin'in çok gerisindedir. Cansever'in ‘*gökyüzü gibi bir şey bu çocukluk, nereye gitsen gitmiyor*’ dediği şey için Mungan'ın Mardin'i seçmesi, Mardin için ‘*benim çocukluk gökyüzüm*’, ‘*yıldızları ilk saydığım yer, yıldızlarla birlikte uykuya daldığım yer*’ demesi söz konusu bu iki şehrin yapıtta tuttuğu yerin ikinci plana düşmesi anlamına gelir. Bu çerçevede Mardin'in kendisine yüklediği bir sorumluluktan da söz ederek, dünyasını açıkça Mardin üzerine kurar, duyarlığını tamamen Mardin'e eklemeler, yapıtını Mardin'e borçlu olduğunu bir kez daha itiraf eder, yazarlığını büyük bir saygı ile Mardin'e ithaf eder.

Mungan bunu belli kırılma ve incinmelere, şehrin son yıllarda içine düştüğü açmazla rağmen yapar zira çocukluğunun Mardin'i ile bugünkü arasında çok ciddi farklılıklar söz konusudur. Dünün bugünkünden her anlamda çok küçük ve yalın Mardin'i yirminci yüzyılın son çeyreğindeki o canhıraş yapılaşmayla tanınmaz haldedir onun gözüyle. Geçmişteki şehrin cadde ve yapı sayısının azlığının, taşra hayatının sığlığının hiçbir önemi yoktur, hatta bu durum onun hayal dünyasının adeta can damarıdır: “*Bir tek caddesi var(dı) şehrin. Akşamüzerleri, sürekli aynı yüzlerle karşılaşarak, her seferinde aynı insanlara yeniden selam vererek, o caddeyi bir aşağı bir*

yukarı defalarca gidip gelen gençler. Sıkıcı taşra hayatı. Boz gündelik.” (Mungan, 2016: 51). Yine yukarıda anılan söyleşisinde derin bir üzüntü ile günümüz Mardin’ini anlatır: *“En çok neye üzüliyorum biliyor musunuz? Eski evlerin yıkılmış olmasına ve yapılan kötü işlere... Yeni yapılanmalarda tek sevdiğim Keldani Kilisesi’nin önünün açılmış olması. Ama gelin görün ki, bir sürü eski ev, özenti kafelere dönüşmüş. Tuhaf bir şekilde her yere butik otel yapayım, kafe yapayım krizine girilmiş. Bir doğu Bodrumlaşması görüyorum ve üzüliyorum. Mardin, Venedik olabileceksen neden bir kötü doğu Bodrum’u olsun ki?”* (Aktaran Sibel Arna, 2012) Böylece günümüzün Mardin’inin yazarın esin ve yaratım kaynağı olmaya devam ettiği sonucuna varılır.

3. MARDİN, ÇOCUKLUK, GÖKSEL MUTLULUK VE SIZILI ÇAĞRIŞIM...

Mardin, Mungan için göksel bir mutluluk simgesidir. Çocukluğunun gökyüzünü, gökyüzünün altındaki çocukluğunu büyük bir heyecanla hatırlar: *“Yazları avluda yatardık geceleri... Yatakların avluya çıkma zamanı, diye bir takvim başlangıcı vardı o taş kentin, bir zaman işaretini... (...) Mardin’in şehir merkezinde, Postane’nin tam karşısındaki evimizin geniş avlusunda, Şehidiye Camii’nin minaresinin üstümüze vuran kızıl gölgesinde, güvercin gurultularıyla, kanat çırpımlarıyla uyanırdım her sabah.”* (Mungan, 2016: 36-37) Ama yine bu şehir acının, tekdüzeliğin ve ‘sızı’nın da çağrıştırıcısıdır; Mungan gün ile gecenin arasındaki farkı anlatmada, gecenin sancılı bir bekleyiş oluşunun, yaşamının en önemli iki figürü olarak annesi ile babası arasındaki gerilimin altını çizer. İçinde taşıdığı hayalci çocuğu kuşatan her nesnenin ağırlığını hissettirir: *“Geceleri, yatmadan önce avluda oturur, ahşap parmaklıklara dayanarak, karşıda görünen Suriye’nin uzak ışıklarına dalar, hayal kurar, yıldızlarla konuşur ve caminin hemen yanı başındaki yazlık bahçede çalınan şarkıları dinleyerek uyurdum. (...) ‘Park’ denirdi o yazlık bahçeye... Çoğu yaz geceleri babam arkadaşlarıyla birlikte orada olurdu. (...) Annemle birlikte babamı beklerdik”* (Mungan, 2016: 37-38) der.

Sinema ve müzik ile kurduğu bağda bir taşra kentinin sınırlı ve sığ sunumundan öte şeyler arar Mungan. Bazılarınca son derece sıradan sayılabilecek haftalık bir dergi, şehirde gösterilen ucuz bir film, duyulabilecek kötü bir müzik bile Mungan’ın öznel algısı içinde yeni bir içerik ile tanışır. Mungan için müzik bazı anlarının tüm duygusal yoğunluğunu ve gerilimini anlatan en önemli araçtır. Her müzik geçmişe sabitlenen bir duygu durumunun yanı sıra içinde bulunulan zamanın tüm ağırlığının dışavurumudur. *“Sevim Şengül söylerdi: ‘Mehtaplı Gecelerde*

Hep Seni Andım'. (...) Bu şarkı çok hüznendirirdi beni, içinde bulunduğum durumu, belki de bire bir ifade ettiği için. Babamı da şarkıyı da, beklemeyi de seviyordum. (...) Babamın yine birine âşık olduğu, evini ihmal ettiği, geceleri geç geldiği zamanlarda da söylediğim bir şarkı oldu bu. Daha sonraki yıllarda her şeyin yolundaymış gibi görüldüğü zamanlarda da, hiç kimseye âşık değilken, hiç kimseyi beklemezken bile hüznlendiğim kimi yaz gecelerinde bu şarkıyı söyleyerek içlendiğim çok olmuştur: 'Mehtaplı gecelerde hep seni andım...' (Mungan, 2016: 38).

Mungan'ın bu kadar yücelterek bahsettiği Mardin'e yetmişli yıllardan sonra uzun süre uğramadığını biliyoruz. Bizim bunu kuşkusuz öncelikle bir yazar tavrı olarak okumamız gerekir. Öte yandan bu tavırda yazarın Mardin'de geçirdiği yıllarının mutluluğu ile çelişen bir hüznün de yok değildir. Merkeze aldığı gösterişli mirasın yumuşak ve besleyici özellikleri düpedüz çelişen bir zorluk dönemi. Biraz yüzünü kazıdığınızda yaratımının kaynağına ulaştığınız bir miras.

En belirgin özelliği sanatçı kimliğinin farklı bağlamlara ait olduğu düşünülebilecek temel dinamikleri: "*Mardin'deki yıllar çok zor yıllardı. 14 Eylül 1972'de ayrıldım Mardin'den. Mutsuzdum. Ergenlik, ilk aşkın hüsrani, belirsiz bir gelecek... Sürekli aile içi itişmeler... Dışarıdan nasıl görünüyor bilmiyorum ama gerçekten zor bir hayatım olduğunu düşünüyorum. Evet, tüm bunlar sanatımı besledi ama sanatımı besleyen her şey hayatımı zehretti. Bazı insanlar diyor ki, 'En azından tüm bunları bir yaratıma dönüştürme yeteneğin var.'* Eh bu da avuntuysa, avuntu" (Aktaran Sibel Arna, 2012) diye konuşur.

Çok yıllar uğramadığı şehrinin onda var olmaya devam ettiğini, çok derinlerde beklediğini, hiç durmadan onu beslediğini söyler: "*Gece rüyalarım falan girerdi. Sonra arkadaşım ile geldim. İki gün boyunca sokakları gezerken o kadar ağladım ki şehri göremedim. Sadece gözyaşımın perdesini gördüm. Dedim ki, bu kadar ara verdiğim için zamanın hülyası girmiş işin içine, daha sık gidip gidip gelmelisin. O gidip gelişlerimde benim için durum biraz daha normaleşti tabii.*" (Aktaran Sibel Arna, 2012) Şehrin her köşesinden anılar devşirir Mungan: "*Okulun tam karşısındaki adliye. Babamın mitinglerde konuşma yaptığı meydan, hemen okulunun önü. Babam, okulum ve ötekiler... Benim erken uzayım. Adliye, mahkeme, hapisane, kışla ve okulun yan yanılığı çocukluğumla ilgili bende adalet duygusunu çok yükselten bir durum.*" (Aktaran Sibel Arna, 2012).

Mungan günümüzün Mardin'ini görmeye dayanamaz aslında. Biliyoruz ki artık Mardin'de iki şehir var; ilki, *Yukarı* ya da *Eski Mardin*.

Burası Mungan'a ait olan, turizmin merkezi, geçmişin tanığı, kentin görünen yüzü. *Aşağı* ya da *Yeni Mardin* ise yetmişlerden itibaren yoğun göç alan, buna bağlı olarak çarpılan ve çarpıklaşan, artık tepeye sığmayan, ovaya fütursuzca uzanan, eskisi ile düşman Mardin, yani kentin eteklere taşan acınası hali. Mungan'ın Eski *Mardin*'inin taş giysisinin aksine burası canhıraş betonarme, ruhsuz yüksek binalarla dolu. Mungan bu durumu acı ile yazmak zorundadır. Mungan'ın, "*gökyüzüne komşu bir kalenin eteklerine kurulmuş bir Taşkent,*" diyerek üzerine masallar kurduğu Mardin, ailesinin 450 yıl önce mekân edindiği, kök saldıği yer olmanın ötesinde Mungan'ın ayırım gözetmeyen sevgisinin de nesnesidir, tarih bilincinin ve bilgisinin de kaynağıdır: "*Süryani kiliseleriyle Artuklu camilerini aynı zamanda sevdim. Mardin'de çok eski bir mezhep olan Şemsiler gibi güneşe ya da Yezidiler gibi Tavus-u Azam'a tapanların da olabileceğini, hatta olması gerektiğini orada öğrendim. Arapça ezanın güzel örnekleriyle, Latince ilahileri eşzamanlarda dinledim. Kürtçe ağıtları ve türküleri yüreğimin uçurumlarında duydum*" (Mungan, 2016: 17) diyerek yüceltir, cennetvari sonsuzluğunu anlatır.

4. SONUÇ

Hayat hikâyelerini anlatan her yazar gibi Mungan hikâyesini köklü bir kente dayandırmayı seçmektedir. Yaşamöyküsel getirdiği yaklaşımı arkası gelecek bir adım olarak görmek yanlış olmayacaktır. Belleğin kurgulayıcı işlevinden de yararlanarak geçmişini yeniden kurarken sadece kendi anlatısını yaratmakla kalmayıp bir şehrin anlatısının da peşine düşer ve bunu sürdüreceğini sezdirir.

Geçmiş ve şehri modellerken bir yandan zamana diğer yandan ise kurguya yaslanır. Bu uzun yolculukta istemli belleği ve içinden söküp atamadığı Mardin aşkı ona sabırla eşlik eder. Bu yolculuk besbelli ki bireysel bir yolculuktur, kaçış değil hesaplaşmadır, sağaltımdır; kopuş değil eklemlenmedir. Mardin'de başlayan her hikâyenin taşması, sınırları aşması, farklı hikayelere eklemlenerek çoğalması doğu anlatım geleneğinde yaygındır. Mungan'ın direnme arzusu, yaşama isteği, atalarının yaşayıp öldüğü toprakların ve kültürün izlerini taşır.

Mardin esin kaynağıdır ve bu kaynak Mungan'ı beslemeye sanki sonuna dek devam edecektir. Söyleyeceği, anlatacağı hala pek çok şey vardır sanki. Mardin köklerin olduğu yerdir ve yazın tarihinde, uygarlık tarihinde, insanlık tarihinde özel bir yere sahiptir. Geniş zamanda geçerli olan hemen her şeyi barındırır. Mardin Mungan için sadece bugün değildir, geçmiştir ve izi sürülecek değerinde bir yerdir. Mardin insanlığın evrilme sürecinin

tanıgıdır ve yazarı yüzleşmeye, hakkını vermeye çağırılmaktadır. Mardin Mungan'ın yazma ve yaratma çabasının hem öznesi hem de nesnesidir çünkü artık kendisi değildir, değişmiştir, yazarı da değiştirmiştir ve başkası olma şansını vermiştir.

5. KAYNAKLAR

- Caner, F. (2002). *Bir ideoloji olarak Murathan Mungan şiiri*, Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bilkent Üniversitesi, Ankara.
- Mungan, M. (2016). *Paranın cinleri*, İstanbul, Metis.
- Mungan, M. (2015). *Harita metod defteri*, İstanbul, Metis.
- Mungan, M. (1996). *Ay, at ve kadın*, Murathan '95, İstanbul, Metis Yayınları.
- Mungan, M. (1987). Ben aşkı yazıyorum, *Yeni Gündem*, Sayı: 63, Mayıs.
- Mungan, M. (1980). Uzun avlu uzaklığı, *Sesimiz*, Sayı:136, Aralık.
- Mungan, M. (2003). *Mezopotamya üçlemesi I Mahmut ile Yezida*, İstanbul: Metis, 5. Baskı.
- Mungan, M. (1999). *Mezopotamya üçlemesi II- taziye*, İstanbul: Metis Yayınları, 4. Baskı.
- Mungan, M. (2000). *Mezopotamya üçlemesi III geyikler lanetler*, İstanbul: Metis Yayınları, 3. Baskı.
- Mungan, M. (1996). *Murathan '95*, İstanbul: Metis Yayınları.
- Mungan, M. (1997). *Omayra*, İstanbul: Metis Yayınları, 3. Baskı.
- Mungan, M. (2000). *Sahtiyan*, İstanbul: Metis Yayınları, 8. Baskı.
- Mungan, M. (2004). *Şahmeran'ın bacakları, cenk hikâyeleri*, İstanbul: Metis Yayınları.
- Mungan, M. (2000). *Dağlar ve kapital, sahtiyan*, İstanbul: Metis Yayınları, 8. Baskı.
- Mungan, M. (2000). *Karasular, sahtiyan*, İstanbul: Metis Yayınları, 8. Baskı.
- Mungan, M. (1990). *Kerbelâ ile Maverâinnehir, Kum Saati*, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1. Baskı.
- Mungan, M. (1988). Mezarlardan ev, *Şehir*, Sayı: 13, Mart.
- Mungan, M. (2005). *Suret masalı, Kaf Dağının önü*, İstanbul: Metis Yayınları, 7. Baskı.
- Mungan, M. (1997). *Unutmadık, Omayra*, İstanbul: Metis Yayınları, 3. Baskı.
- Mungan, M. (1980). Uzun avlu uzaklığı, *Sesimiz*, Sayı: 136, Aralık.
- Mungan, M. (1984). Yaşam, ölüm ve kum saati, *Nokta*, 24, 6-12 Ağustos.
- Mungan, M. (1982). Son göç, *Varlık*, Sayı: 893, Şubat.
- Pamuk, O. (2007) *Şehir*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Sayın, Zeynep B. (1997). Murathan Mungan ve suskunluğun sözcükleri, *Defter*, Sayı: 31, Sonbahar.
- Sevinç, A. (2003). Murathan Mungan ile kenti okumak, (Söyleşi), *XXI Yirmibir, Mimarlık Tasarım ve Kent Dergisi*, Sayı: 11, Nisan.
- Uğurlu, S. B. (2007). Bellek, tarih ve kültür: Murathan Mungan'da Mardin imgesi, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* ISSN: 1303-5134 Cilt: 4 Sayı: 2.

Elektronik Kaynaklar

Arna, S. (2012). <http://www.hurriyet.com.tr/kelebek/burasi-benim-cocukluk-gokyuzum-nereye-gitsem-basimin-ustunde-20777092>. Erişim tarihi: 30 Ağustos 2019)

Uğurlu, S. B. (2007). <https://www.jhumansciences.com/ojs/index.php/IJHS/article/view/236/234>

<http://www.murathanmungan.com>